

KONINKLIJKE
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ
DER WETENSCHAPPEN

PRIJSVRAAG 2013

“Wat is luxe?”

Bekroonde essays

nrc >

PRIJSVRAAG 2013

“Wat is luxe?”

Bekroonde essays

KONINKLIJKE
HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ
DER WETENSCHAPPEN

PRIJSVRAAG 2013

“Wat is luxe?”

Bekroonde essays

nrc >

COLOFON

Uitgave: Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen

Redactie: Saskia van Manen

Drukkerij: StyleMathôt, Haarlem

ISBN: 978-90-78396-12-3

ISSN: 2212-5949

Oktober 2013

Exemplaren van deze uitgave kunnen zolang de voorraad strekt worden besteld bij de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen. Ze zijn ook in PDF formaat te downloaden van de website van de Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen.

Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen
Postbus 9698
2003 LR Haarlem
secretaris@khw.nl
www.khw.nl

INHOUD

Voorwoord	7
Liset Hamming	11
Meer dan water	
Agali Mert	19
Let the games begin	
Esther van der Wel	27
Wat is luxe?	

VOORWOORD

Van 1753 tot 1917 schreef de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen met grote regelmaat een Prijsvraag uit over uiteenlopende onderwerpen die vaak een spiegel van de tijdsgeest waren. Prijsvragen waren destijds de voornaamste bezigheid waarmee geleerde genootschappen hun doel, bevordering van de wetenschap, nastreefden.

In totaal zijn meer dan 1200 prijsvragen uitgeschreven in bovengenoemde periode. J.G. de Bruijn, oud-bibliothecaris-archivaris van de Maatschappij, heeft deze prijsvragen geïnventariseerd in een prachtig naslagwerk dat te verkrijgen is via het secretariaat van de Hollandsche Maatschappij.

Deze oude traditie is in 2010 in samenwerking met de NRC met succes in ere hersteld. In 2013 luidde de vraagstelling als volgt:

“Wat is luxe?”

Deze vraagstelling werd, na een oproep hiertoe in de NRC, opgesteld door de heer M.A.J. Eijkman. Hij ontvangt hiervoor een zilveren medaille.

De jurering was in handen van de Hollandsche Maatschappij. Maarten Huygen, Chef Opinie NRC Handelsblad, trad op als adviseur van de jury.

De vraagstelling “Wat is luxe?” leverde een ongekend groot aantal inzendingen op, variërend van definities en omschrijvingen van het begrip luxe, tot filosofische bespiegelingen over luxe als levensgevoel en persoonlijke ervaringen over een gebrek of juist een overdaad aan luxe.

Uit de maar liefst 223 essays koos de jury, bestaande uit Prof. dr. F.A.G. den Butter, Prof. dr. G.B.M. Engbersen en Drs. Ph.D. Huff, Liset Hamming als winnaar van de gouden medaille. Zij werd op de voet gevolgd door de zilveren medaille winnaar Agali Mert. Veel waardering was er ook voor de inzending van de vijftienjarige Esther van der Wel, die voor haar essay een aanmoedigingsprijs ontvangt.

De drie bekroonde essays zijn gebundeld in dit boekje. Het winnende essay wordt tevens in een bewerkte versie gepubliceerd in de NRC.

De winnaars ontvangen de originele Prijsvraagmedaille uit 1753, met aan een zijde de Waarheid met palmtak en laurierkrans en Haarlem op de achtergrond, en aan de andere zijde Godsdienst en een gehelmde Nederlandse maagd bij het altaar. Beide zijden van de medaille zijn afgebeeld op de omslag van dit boekje.

Dr. A.H.G. Rinnooy Kan

voorzitter

Koninklijke Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen

oktober 2013

LISET HAMMING

Mr. E.L. Hamming (1981) is tekstschrjver en trendwatcher. Ze schrijft en adviseert over ontwikkelingen op het gebied van duurzaam leven. In oktober gaat haar blog Made by Mnemo live.

MEER DAN WATER

Terwijl ik dit schrijf zie ik het ene na het andere bootje door de Prinsengracht van Amsterdam voorbij varen. Het is één van de eerste warme zomerdagen van juni. De zon schijnt en uit alle hoeken en gaten komen jurkjes, flessen rosé en open auto's tevoorschijn. Ik kijk naar de bootjes op de gracht. Wat zou ik nu graag op het water zijn. De zon op mijn huid, het kabbelen van de golfjes, eten en drinken in een koeler. Een paar uur helemaal niks doen. Wat een luxe.

De laatste tijd heb ik dat vaak. Dat ik op een plek wil zijn waar ik niet ben. Tot en met mijn afstuderen, ben ik bezig geweest met waar ik wilde zijn en wat ik daar wilde doen. Toen ik mijn eerste baan vond, dacht ik dat ik die plek gevonden had. Ik werkte hard, bij een groot advocatenkantoor. Ik gebruikte mijn hersens, ik ontmoette gedreven mensen en verdiende veel geld. In de zomer van 2012 kwam ik nauwelijks meer buiten. Hyper van de lange dagen die ik maakte, fietste ik 's avonds naar huis door een vreemde stad en 's nachts kon ik de slaap niet vatten. In de herfst - een rustige periode op kantoor - voelde ik me leger en leger worden. Mijn schouders zaten vast en ik slikte elke dag pijnstillers tegen de pijn in mijn nek.

Na een winter met dagelijks hoofdpijn zat ik een aantal maanden met tranen thuis op de bank. In maart dit jaar liep ik voor het eerst sinds jaren midden op de dag doelloos een blokje om. Zonder dat ik er erg in had, belandde ik in het zojuist heropende Stedelijk Museum van Amsterdam en ik nam plaats op een bankje voor een groot blauw doek. Ik keek naar de enige witte streep in het midden tussen al dat blauw. Een golf van energie trok vanuit mijn tenen, door mijn benen, buik en borst naar mijn keel. Ik keek rechts en links van me, er was niemand. Ik haalde diep adem en blies zó lang uit dat het leek alsof mijn lijf en dat grote blauwe doek de enige op de wereld waren.

Dat was drie maanden geleden. Inmiddels heb ik mijn baan opgezegd. Nog wat onwennig herinner ik mezelf eraan dat het weekend

is en ik besluit een boor en de overgebleven pluggen terug te brengen aan een vriendje, Thomas, dat hier niet ver vandaan woont. We praten na over een toneelstuk dat we gisteravond gezien hebben en ik vraag aan hem wat voor hem luxe is. Hij trekt meteen een verbeterd gezicht en vertelt dat luxe voor hem een negatieve bijmaak heeft en het hem tegen de borst stuit dat de tijd, arbeid en het geld dat met het produceren van die luxeproducten gepaard gaat, niet wordt besteed aan nuttige zaken. Nuttige zaken? Het komt me opeens vreemd voor dat mijn mijmeren over een tochtje op het water als luxe voelde. In gedachte ga ik na wat ik in mijn leven nog meer als luxe heb ervaren. Ik herinner mij een vakantie met mijn ex-vriendje. Een groot hotel met zwembad en een huurauto, 's ochtends en 's middags onbeperkt eten. Ik herinner me een horloge van een studiegenoot, groot met glanzend zilver en duidelijk meer dan enkel een manier om te weten hoe laat het is. Als ik boodschappen doe en langs de schappen loop, ben ik onder de indruk van de hoeveelheid producten in onze supermarkten. Als ik uit eten ga en ik hoef het eten op de borden die worden gebracht niet te bereiden en niets af te wassen, voel ik me een prinses. Maar steeds vaker merk ik dat er op onbewaakte momenten een nieuw soort, luxe gevoel op me neerdaalt. Bijvoorbeeld toen ik even mijn ogen sloot en de wind hoorde ruizen. En toen ik midden op een door-deweekse dag bij de lunch besloot iets langer te blijven zitten omdat een vriendinnetje en ik opeens de wereld begrepen. Telkens was het een afgeleide geweest van dat gevoel in het Stedelijk Museum.

Wat is dat gevoel van luxe? Wat was het toen in dat mooie hotel met huurauto, wat was het toen ik naar het horloge van mijn studiegenoot keek maar belangrijker nog, wat is het nu als ik mijn ogen sluit of langer dan gepland aan tafel blijf zitten?

Een vriendinnetje van mij, Myra, vertelde me dat haar vriendje haar een luxepaard vindt. Als zij tijdens hun vakanties op zoek zijn naar een plek om te slapen, draagt zij stevast de één na de andere prachtige hotelkamer aan. Ik vroeg haar of ze die hotelkamers zelf ook als een luxe ziet. Ze zei me dat ze wel ziet dat het mooie en dure

hotelkamers zijn, maar dat ze die hotelkamers om een andere reden als luxe ervaart. De luxe zit 'm voor haar in de veiligheid die deze hotelkamers vertegenwoordigen. Het heeft te maken met het gevoel van veiligheid dat ze zich herinnert als ze terugdenkt aan de vakanties met haar ouders, die zij als gezin doorbrachten in mooie hotels. Inmiddels zijn haar ouders gescheiden en zijzelf kan zich die hotelkamers niet veroorloven maar ze wil wel graag dat gevoel van veiligheid terug.

Welvaart in de zin van materiële rijkdom wordt in onze maatschappij over het algemeen hoog aangeslagen. Binnen zo'n maatschappij brengt het creëren van bovengemiddeld veel welvaart status met zich mee, een status die impliceert dat je het goed gedaan hebt, de juiste beslissingen gemaakt hebt. Zoals ik dacht toen ik dat mooie horloge zag. Maar in het geval van Myra ging het niet om de status van de luxe hotelkamers. Voor haar gaat het om een behoefte aan veiligheid en onbezorgdheid die de luxe hotelkamers vertegenwoordigen.

Later in mijn gesprek met Thomas gaf hij toe dat hij er wel van kan genieten om in een luxe auto te rijden. Niet alleen omdat luxe auto's veiliger zijn dan 'gewone' auto's of in ieder geval je dat gevoel geven. Hij bekende dat hij er ook van geniet dat het blijkbaar mogelijk is om het in een auto koel te hebben terwijl het buiten warm is en dat hij de ramen met één druk op de knop open en dicht kan doen. Hij ervaart het dan als luxe om te zien dat iemand daarover nagedacht heeft en een oplossing voor heeft bedacht. 'Maar ik heb het niet nodig', zegt hij. Het doet me denken aan de berg met goud die de nijlpaarden Gloria en Moto Moto in 'Madagascar 2: Escape to Africa' opgraven maar links laten liggen, omdat ze op zoek zijn naar water. Maar Thomas heeft water en meer dan alleen water. Niks gek, maar wellicht is het voor hem voldoende omdat hij weet wat hij nodig heeft?

In ons land hebben we allemaal genoeg water gevonden. Sindsdien is er een behoefte ontstaan om ons op andere gebieden van elkaar

te onderscheiden. Door de ontzuiling en de opkomst van het individualisme springen bedrijven gretig in op onze behoefte aan een eigen identiteit. Als we in onze basisbehoeftes zijn voorzien, zijn er alleen de schaarse luxeproducten om ons te onderscheiden. De media vertelt mij elke dag wat nieuw, mooi en onmisbaar is. Door de grote hoeveelheid en snel veranderende informatie, ongekeerde mogelijkheden en een stellig geloof in maakbaarheid en eigen verantwoordelijkheid, moeten we meerdere keren per dag snel keuzes maken om het bij te benen.

Veel van mijn generatiegenoten krijgen ergens tussen hun twintigste en vijfendertigste met een identiteitscrisis te maken. Want als we niet opletten, raken we de kluts wijt. Juist door de behoefte aan een eigen identiteit weten we niet meer wie we zijn en wat we willen met wat we kunnen. We hebben water gevonden waardoor we kunnen leven, maar we weten niet wat we met het leven aan moeten. Te midden van alle mogelijkheden die er zijn, is weten wat je behalve water nodig hebt *tricky business*. Ten einde raad gaan we op zoek naar tijd en ruimte om onze eigen stem te horen. Yogascholen, stilte-retraites, life coaches en mindfulness trainingen schieten als paddenstoelen uit de grond. Maar kijk uit. De commercie weet je te vinden. Voor je het weet ren je van de ene yogales naar de andere en nog even vlug langs die nieuwe duurzame winkel waar alles goed voor je is. Zelfs het tijdschrift *FD Luxe*, een bijlage van *Het Financieele Dagblad*, kopt berichten met 'Een goede nachtrust. De ultieme luxe in het leven'.

Op straat terug naar huis kom ik een jongen die ik ken van vroeger tegen. Ik vertel hem dat ik aan het schrijven ben. 'Over wat luxe is,' zeg ik, benieuwd naar zijn reactie. Hij antwoordt: 'O daar weet jij natuurlijk alles van, met jouw achtergrond.' Ik merk dat zijn opmerking me irriteert. Eenmaal verder gelopen realiseer ik me dat hij mijn jeugd waarin ik inderdaad geen gebrek aan materie heb gekend als pure luxe ziet. Niet zo gek. Voor hem, en velen met hem, is dat luxe. Als ik er nu op terugkijk, vind ik het ook een haast onvoorstelbare luxe. Omdat ik nu niet op die voet kan leven.

Tegelijkertijd wil ik niet zo hard werken als mijn vader, met alle gevolgen voor zijn huwelijk en relatie met zijn kinderen van dien. Ik wil ook niet van bijdragen van mijn ouders, partner of de overheid afhankelijk zijn. Dat is niet nodig. Ik ben toch slim genoeg om het zelf te verdienen?

Jaloezie en luxe zijn nauw met elkaar verbonden. En de schijn van luxe ligt daarbij steeds op de loer. In bijna alle gevallen van mijn jaloezie, bleek dat degene waar ik jaloers op was, hard gewerkt had voor wat in mijn ogen een luxe was. Natuurlijk heeft de één van nature of door opvoeding meer zorgeloosheid of minder onzekerheid meegekregen dan de ander. Maar de zoektocht naar meer dan water valt of staat bij het accepteren van wie je bent en de wereld waarin je leeft, zodat je kan ontdekken wat je nodig hebt. Betekent dit dat als je helemaal omarmt wie je bent en de wereld waarin je leeft, er voor jou zelfs helemaal geen luxe meer bestaat? Of betekent het slechts dat je dan kan genieten van de luxe die jij en anderen hebben?

Het zou me niet verbazen dat je jezelf, de wereld en je leven als één grote luxe ervaart als je je luxe dankbaar accepteert. Mijn definitie van hard werken om die plek waar ik wilde zijn te vinden, veranderde. Het harde werken dat ik aantrof bij de mensen waar ik jaloers op was, had meestal niets te maken met het harde werken dat ik bij mijn baan als advocaat had ervaren. Maar met loslaten, fouten maken, plezier hebben, opeisen en delen.

Door de ontspanning die me overkwam in het Stedelijk Museum, realiseerde ik me dat ik vooral behoefte had aan tijd en aandacht. Net als 'hard werken' kregen ook de woorden 'ontspanning' en 'welvaart' een andere betekenis. Of eigenlijk kregen ze hun werkelijke betekenis terug: wel-varend, ont-spanning. Wat was het dat bij mij spanning creëerde en waar vaar ik wel bij? Het antwoord heb ik niet één, twee, drie. Maar door te sturen op wat ik als luxe zie, ontdek ik de ene na de andere sluimerende behoefte. Zo blijkt dat, als ik goed oplet en helemaal eerlijk naar mezelf toe ben, de

eigenwijsheid van sommigen, hun lol in het leven en hun werk en de tijd die zij nemen voor bezinning en 'niets doen' mij het meest jaloers maken. Zo ontdek en accepteer ik wie ik ben en mijn plek in de wereld waarin ik leef. En ik eis de tijd op die ik daarvoor nodig heb.

Wellicht dat als ik blijf sturen op wat ik nodig heb, die sluimerende behoeftes, ik steeds minder vaak een gevoel van luxe zo heftig als toen in het Stedelijk Museum zal ervaren. Omdat ik zo'n heftig gevoel om me wakker te schudden niet meer nodig heb. Maar met een beetje geluk klopt mijn veronderstelling dat ik nu meer van mijn leven kan genieten.

AGALI MERT

Kolonel Dr. A. Mert (1973) werkt als revalidatie- en vliegerarts bij het Militair Revalidatiecentrum Aardenburg in Doorn. Naast de revalidatie van militairen en burgers is hij in het centrum verantwoordelijk voor de ontwikkeling en implementatie van virtual reality en serious games. De ontwikkelde applicaties zijn onderscheiden met de Dutch Game Awards 2011 en nominaties voor de Games for Health Europe Award 2012, de Spinawards 2013 en de Accenture Innovation Awards 2013. In 2012 won hij de essaywedstrijd van de Nationale Ombudsman. Eind 2014 verschijnt een boek van hem bij Atlas Contact. Hierin beschrijft hij hoe de vele aspecten van ons leven niets anders dan goede serious games zijn.

LET THE GAMES BEGIN

Het is al weer enkele decennia geleden dat zwarte parels in de Westerse wereld werden geïntroduceerd in zeer exclusieve bladen en in eerste instantie op 5th Avenue in New York. Deze zwarte parels die letterlijk een jaar voor hun protserige introductie door nog geen enkele persoon werden gekocht (men was simpelweg niet geïnteresseerd), werden van de een op andere dag op dezelfde hoogte gesteld met diamanten. Ook nu nog worden voor deze parels die oorspronkelijk uit Tahiti komen, soms wel enkele duizenden euro's per parel neergeteld. Hoe kon het komen dat deze parels die in Frans-Polynesië vrijelijk op stranden aan koordjes bungelden, inmiddels enkele decennia zo begeerd worden?

Salvador Assael, die begin jaren 70 van de vorige eeuw ook al een imperium met de verkoop van Japanse witte parels had opgebouwd, wist heel goed hoe je dit afvalproduct van oesters kon associëren met weelde en overvloed. Hij wist dat deze parels alleen in Frans-Polynesië voorkwamen. Ze waren dus relatief weinig voorhanden, maar door het te etaleren bij een van de chicste, en bevriende, juweliers van New York en door in de reclamecampagnes de zwarte parel te tonen naast goud, diamanten, saffieren etc. werd het heel handig geankerd met dure juwelen. Het is heel makkelijk dit ankeren weg te zetten als een marketingtruc, maar in ons brein ontstaat waarde door de context waarin het gepresenteerd wordt. Het is niet voor niets dat in de reclame sportauto's vaak geassocieerd worden met mooie vrouwen: eindelijk een liefde die je je wel kunt veroorloven.

In de Middeleeuwen was pracht en praal voorbehouden aan de adel. Het werd alleen niet gebruikt om hun financiële rijkdom te etaleren, maar juist thema's als grootsheid en vroomheid. Met luxe had het niets van doen. Zelfs nu nog geldt dit. De inhuldiging van koning Willem-Alexander was niet zozeer een uiting van de aanwezige luxe van de familie van Oranje-Nassau, als wel een uiting van de statuur van deze familie. Toen Cleopatra een ontmoeting met Marcus

Antonius in Syrië regelde, liet zij zich, terwijl hij op haar wachtte bij de rivier, in een gouden aak met paarse zeilen aanmeren. Zij was hierbij omringd door een menigte die continu “Aphrodite!” scandeerde. Wie kan zulke grootsheid weerstaan? De generaal Marcus Antonius in ieder geval niet. Het werd een grote liefdesgeschiedenis, maar Cleopatra wist met deze doelgerichte actie zowel de liefde van de generaal als haar eigen positie als koningin veilig te stellen. De Romeinen gebruikten de woorden luxuria en luxor om een uitbundige overvloedige levensstijl te beschrijven, maar voor heersers was het een essentieel onderdeel van hun ‘grandeur’. Tijdens de Middeleeuwen betekende luxe seksuele lust en hebzucht. De betekenis en invulling van identieke termen zijn aan verandering onderhevig. Dat dit niet alleen voor zoiets als luxe geldt mag geen grote verrassing zijn. Een bruiloft bijvoorbeeld, is in kerken nog steeds een plechtig geheel, met geliefden die elkaar het grootste goed tot in einde der tijden beloven. Het woord bruiloft stamt alleen af van het Germaanse woord voor ‘bruidsluip’, niets christelijks dus. Het was de snelle hardlooppartij van de bruid naar het huis van de bruidegom om zodoende haar nieuwe huis van kwade geesten gevrijwaard te laten blijven.

De lancering van zoiets als een parel als luxe item geeft ons veel informatie wat luxe is: het is arbitrair, de waarde wordt afgemeten aan de geaccepteerde context waarin het zich bevindt, in de huidige tijd wordt het geassocieerd met financiële middelen en het is een overbodige hindernis. Dit laatste wordt vaak over het hoofd gezien, maar met luxe geven we op een complexe manier belangrijke informatie over onszelf weg: juwelen, sportauto's, horloges, jachten, villa's etc. zijn niets anders dan een overbodige hindernis. We kunnen net zo goed ons banksaldo op onze shirts plakken in plaats van dit soort complexe signalen uit te zenden. Afzonderlijk zijn het symbolen. Symbolen vervangen uiteraard niet je positie in de samenleving, maar vestigen de aandacht erop: een koning met een kroon, een dokter met een stethoscoop om zijn schouders, een ridder met een harnas, de succesvolle zakenman met zijn Audi.

Als we luxe inderdaad accepteren als een overbodige hindernis is, dan is het niets anders dan een spel, een variant op een spelletje golf. Het is een hindernis die we onszelf opleggen door niet de bal op te pakken en gewoon in de 'hole' te leggen, maar met een smalle stok te slaan. Het lijkt wellicht vreemd om luxe te zien als een dynamisch spel, maar het is met gemak te ontleden tot de 'anatomische' onderdelen van een spel: aansprekende doelen, regels, feedbacksystemen en de vrije wil tot deelname. Iedereen die ooit ergens voor gespaard heeft, kent het gelukzalige gevoel als je daadwerkelijk je doel bereikt. Op 7-jarige leeftijd wilde ik dolgraag een grote vlieger, het was het belangrijkste dat er bestond, en toen ik het bereikte, had ik het gevoel iets wezenlijks toe te voegen aan mijn leven omdat ik een vlieger op kon laten, maar ook dat ik aan mijn vrienden kon laten zien dat ik een mooie grote vlieger had. Luxe kan alleen waarde krijgen als het met meerdere mensen gespeeld wordt die dezelfde zaken op een zelfde manier waarderen. Niet iedereen zal in extase geraken als je een onaangeraakte fles Château Margaux uit 1995 meeneemt. In sommige omgevingen zal juist een Samsung Galaxy S4 (met een zelfde prijskaartje) eerder leiden tot goedkeurende blikken en de nodige "oohs" en "aahs". Deze principes veranderen niet als we ouder worden. Het maakt niet uit of we sparen voor een nieuwe auto. In het brein gebeurt precies hetzelfde. We zijn in deze niet veel anders dan een rat in een kooi die geleerd heeft dat hij tien keer op een hendeltje moet drukken om vijf van de lekkerste nootjes te krijgen. Om luxe te kunnen verwerven speelt het beloningssysteem van het brein een grote rol. Het hormoon dopamine is essentieel hierbij. Het zorgt ervoor dat we onze energie kunnen richten op het bereiken van een doel. Het zorgt ervoor dat we kunnen sparen en niet meteen ons geld verpatsen, maar ook dat we jaren studeren met het uitzicht op mogelijk een goede baan in de verre toekomst. Dopamine geeft ons dat gelukzalige gevoel dat het doel bereikt gaat worden. Cocaïne bijvoorbeeld is zo verslavend omdat het inwerkt op het beloningssysteem van het brein en enorme hoeveelheden dopamine vrijmaakt. Luxe is verslavend niet omdat het luxe is, maar omdat het beloningssysteem van het brein geactiveerd wordt. Bij herhaalde

blootstelling heb je er ook steeds meer van nodig: Een potentieel beangstigende gedachte in een maatschappij die sterk gericht is op consumptie en waar positieve feedback gegeven wordt bij aanschaf van nieuwe zaken en niet zozeer voor de reparatie van gebruikte goederen. Je zou kunnen zeggen dat niet voor niets de bankencrisis juist in kapitalistische markten speelt. Hoe onschuldig de aankoop van een vlieger door een zevenjarige ook lijkt, het activeert een sterk motiverend systeem in het menselijk brein.

Luxe geeft uiting aan doelgericht gedrag en daarmee voor veel mensen zelfs tot een wezenlijke invulling van hun leven. Na het eerste huis willen we bij de verhuizing een groter huis en daarna waarschijnlijk weer een groter huis. We vertellen onszelf dat we het nodig hebben, dat drie slaapkamers voor een gezin met drie kinderen “toch echt niet kan”. Je gaat je ongewild afvragen hoe minder fortuinlijke mensen met net zoveel kinderen dat doen? Slapen ze om beurten, net zoals in een duikboot? Omdat luxe arbitrair is speelt dus ook zelfmisleiding een rol. We zijn meesters in zelfmisleiding. In een bekend experiment waar een foto van iemand werd gemaakt, werd deze foto daarna meerdere keren gefotoshopt, zowel in de knappe richting als in de lelijke. Hierna moest de persoon uit vele foto's van zichzelf, waar ook de onbewerkte tussen zat, aanwijzen wie hij nu daadwerkelijk was. Vrijwel iedereen wees zichzelf 20% knapper aan dan hij of zij daadwerkelijk was. Zelfdeceptie heeft dus ook een functie: het geeft een positief, versterkend beeld over onszelf. Het is goed voor ons zelfvertrouwen. We kunnen misschien daardoor net voldoende moed verzamelen om die ene speciale vrouw waar we later mee trouwen, aan te spreken. We doen ons graag succesvoller en mooier voor dan we werkelijk zijn. Luxe helpt ons hierbij. Het is de perfecte zelfmisleiding. Luxe is zo echt, dat het niet nep kan zijn.

Overbodige hindernissen, aansprekende doelen, symbolen, regels, feedbacksystemen: Luxe is een spel, maar wel een speciaal spel, een serious game. Anders dan bijvoorbeeld ‘Mens-erger-je-niet’ probeert het ons gedrag in het dagelijks leven te beïnvloeden. Het kent

restricties in hoe en wanneer het geuit kan worden, hoe het verworven moet worden. Het kent feedbacksystemen die je aan-geven of je het goed doet. Bijvoorbeeld je vrienden en de vele glossy magazines. Je moet dan wel de juiste tijdschriften lezen, bij voorkeur die die je vrienden ook lezen. Eeuwen geleden werden in Nederland meerdere jaarsalarissen neergeteld voor een handvol tulpenbollen. Een periode van slechts enkele jaren uit de Gouden Eeuw die bekend staat als de tulpengekte. Luxe is altijd voer voor speculanten geweest. Wat gebeurt er dan als het spel stopt en het onderwerp geen nieuw leven ingeblazen kan worden? We gaan op zoek naar een nieuw spel: We gaan van tulpenbubble, naar huizenbubble, naar internetbubble, om maar wat te noemen. We zoeken steeds nieuwe versies met goede beloningssystemen met het overkoepelende thema luxe. Luxe 2.0, 3.0, 4.0 etc.

Dat in een spel veranderingen in de gespeelde rollen niet altijd zomaar geaccepteerd worden hebben we ervaren tijdens de opkomst van het internet en de instorting van de verkoop van cd's. De koop van cd's was niet meer nodig, omdat het eenvoudig vrijelijk was te downloaden. De muziekindustrie zag tot zijn grote onvrede de makkelijke inkomsten dalen en wist aanvankelijk maar een matig een antwoord te vinden op dit nieuwe communicatiekanaal. Een stevige lobby werd gestart en in de Verenigde Staten is de illegale download van een cd inmiddels strafbaar geworden door jarenlange opsluiting in het gevang. Strafrecht per megabyte. Een succesvolle lobby van de muziekindustrie zou je kunnen zeggen, maar wat hier vooral gebeurde is dat men koste wat kost de regels van het hun bekende spel wilde handhaven. De muzieklobby zag zichzelf al teruggaan naar de tijd van voor de lp's en cd's, waar muzikanten alleen geld konden verdienen door op te treden, dus door dagelijks hard te werken tussen vele decibels gehoorbeschadigend geluid. Het was nooit de bedoeling dat technologische vooruitgang de terugkeer zou kunnen inluiden naar eenvoud, maar juist het verstevigen van de reeds aanwezige rollen. En daarmee dus ook het geactiveerd houden van de beloningssystemen van onze breinen.

Zijn wij gewone burgers dan werkelijk niets meer dan pionnen in dit spel? Zeker niet, juist door in te zien dat luxe een serious game is, zijn we niet meer overgeleverd aan de machinaties van ons brein, maar kunnen we losbreken van de stimulus-respons dynamiek die het streven naar en verwerven van luxe in zich draagt. Door deze benadering zijn we namelijk vrij om te kiezen of we het wel of niet willen spelen. We kunnen ons er vol overgave in verliezen, we kunnen het de rug toekeren, we kunnen het af en toe spelen, net als bijvoorbeeld een potje backgammon. Door ‘mastery’ van dit spel, met zijn grote emoties en gevoelens, te willen bereiken, is het mogelijk vrijheid in ons handelen te verkrijgen dan wel terug te nemen. We kunnen achterhalen wie de spelers zijn, welke rollen zij spelen, wat onze rol is, of we deze willen, wat we met de symboliek van luxe willen communiceren, of luxe het beste middel is om dit te doen, of dat er andere betere serious games zijn om dit te bewerkstelligen. Anders dan je op het eerste oog zou denken, ondanks dat het tegenwoordig zo geassocieerd is met materiële weelde en grootschalige marketing, biedt luxe niets minder dan een sleutel tot een vrije geest. Luxe is een spelthema dat we zelf kunnen invullen en alleen daarom al een groot goed. Let the games begin.

ESTHER VAN DER WEL

Esther van der Wel (Nijmegen, 1997) zit in de vijfde klas van de havo op de NSG Nijmegen.

In haar vrije tijd doet ze graag aan toneel en speelt ze piano.

WAT IS LUXE?

Wat is luxe? Ik denk dat veel mensen, vooral kinderen, zullen antwoorden dat luxe een groot huis is en veel geld op je bank. Vaak op lange *all inclusive* vakanties gaan en alleen maar bankhangen met butlers die je limonade brengen. De rest zal waarschijnlijk antwoorden dat ze liever veel vrienden en familie om zich heen hebben dan veel geld. Want wat heb je aan geld als je niemand hebt met wie je kan zwemmen in je veel te grote zwembad?

Het zijn allebei goede antwoorden, maar wat is echt luxe en word je er gelukkig van?

Ik twijfel. Het lijkt me te gek om in een groot huis te wonen met een zwembad en een bioscoop, maar het lijkt me weer helemaal niets om alleen maar lui te hangen en niets te doen.

Ik hou veel van mijn familie en ik heb ze ook nodig, maar een beetje geld vind ik niet erg. Het gaat dus om het vinden van de gulden middenweg maar dat is nog knap lastig. Naar mijn idee is luxe ook maar relatief. Ik mocht vanmiddag bijvoorbeeld eerder van school naar huis waardoor ik ook eens tijdens de lunch thuis was. Dat was voor mij luxe want ik ben normaal nooit zo vroeg thuis, maar voor een jongere leerling zou het normaal zijn. Voor hem is het misschien luxe om de hele dag niet naar school te hoeven.

Voor iemand die met griep op bed ligt, is het luxe om verpleegd te worden en snel weer beter te zijn. Terwijl het mij soms niet erg lijkt om ziek te zijn en dan school te missen. Ook verschilt het per land. In Derde Wereldlanden zouden de kinderen maar al te graag naar school toe gaan maar zij mogen of kunnen niet. Terwijl er in Nederland kinderen spijbelen om een paar uur uit de sleur van zeurende docenten en stapels huiswerk te ontsnappen (of om naar de stad te gaan).

Dat wil niet zeggen dat Nederlandse kinderen verweerde krennen zijn die het niet verdienen om naar school te gaan want na de zomervakantie kijk ik ook wel weer uit naar dat eindeloze gebabbel van de docenten en de meeste leerlingen met mij denk ik. Als vijftienjarige zonder bijbaantje weet ik natuurlijk niet of dat ook zo

is bij mensen met een echte vaste baan, maar ik denk niet dat iedereen 's ochtends staat te springen om weer een hele dag ertegenaan te gaan. Al bedenken we op dat moment natuurlijk niet dat er over de hele wereld miljoenen mensen zijn die dolgraag wel om zeven uur op zouden willen staan om de rest van de dag te werken achter hun computer.

In het woordenboek staat luxe beschreven als 'weelde, overdaad', maar overdaad is toch niet goed? Het gezegde luidt niet voor niets 'overdaad schaadt' want wat moet een mens met overdaad. Dat betekent 'te veel' en wat moet je met te veel? Weggeven is een optie, daar is van bewezen dat je er zelf gelukkiger van wordt dan degene aan wie jij je 'te veel' geeft. Maar aan de andere kant kunnen mensen je wel opvallend aardig gaan vinden als je ze te veel 'te veel' geeft. Word je daar dan wel gelukkig van?

Stel je voor, je hebt genoeg geld om de rest van je leven te doen wat je wilt, je kunt letterlijk vrienden kopen en je hebt zoveel macht dat je kunt doen wat je maar wil. Dat is voor veel mensen de ideale droomwereld maar of ze er ook gelukkig van worden? Luxe heeft toch ook met geluk te maken. Mensen zijn zo dat ze altijd meer willen. Heeft je buurman een nieuwe auto waar de rest van de buurt bij staat te kwijlen dan moet en zal jij een grotere auto krijgen. Vervolgens lig je natuurlijk wakker van je nieuwe hypotheekschuld en dat is ook niet echt luxe.

Dan zijn er de mensen die vinden dat geld niet belangrijk is en die liever een avondje met hun gezin Monopoly spelen dan dat ze wegzakken in hun luie stoel om op een megascherm een film te kijken die nog niet eens uit is. Maar daar zet ik ook mijn vraagtekens bij.

Natuurlijk bedoelt niemand met 'geld is niet belangrijk' dat ze blut willen zijn. Maar het lijkt me toch fijner om te weten dat je je eigen biertjes kunt betalen en niet afhankelijk bent van de rondjes die je vrienden geven. En qua oppervlakte van je huis is het toch prettiger om in een rijtjeshuis te wonen dan in een flatje waar studenten nog voor zouden bedanken.

Persoonlijk denk ik dat ieder individu voor zich een evenwicht moet zoeken tussen het materiële en het immateriële en dat hij dan

voor zichzelf moet bepalen wat voor hem luxe is. Al zal dat wel moeilijk zijn aangezien mensen van nature geneigd zijn om nutteloze dingen te kopen die dan misschien wel luxe zijn maar waar ze niet gelukkiger van worden. En dat is het belangrijkste aspect van de vraag 'wat is luxe', of je er gelukkig van wordt. Want wat heb je aan een geweldig huis met kamers vol goud en dozijnen vrienden en familie die oprecht om je geven, als je eigenlijk afgezonderd in een hutje op de hei echt gelukkig bent. Als dat alles is wat je nodig hebt en je daar tevreden mee bent dan is dat het meest luxe leven wat een mens kan hebben.

